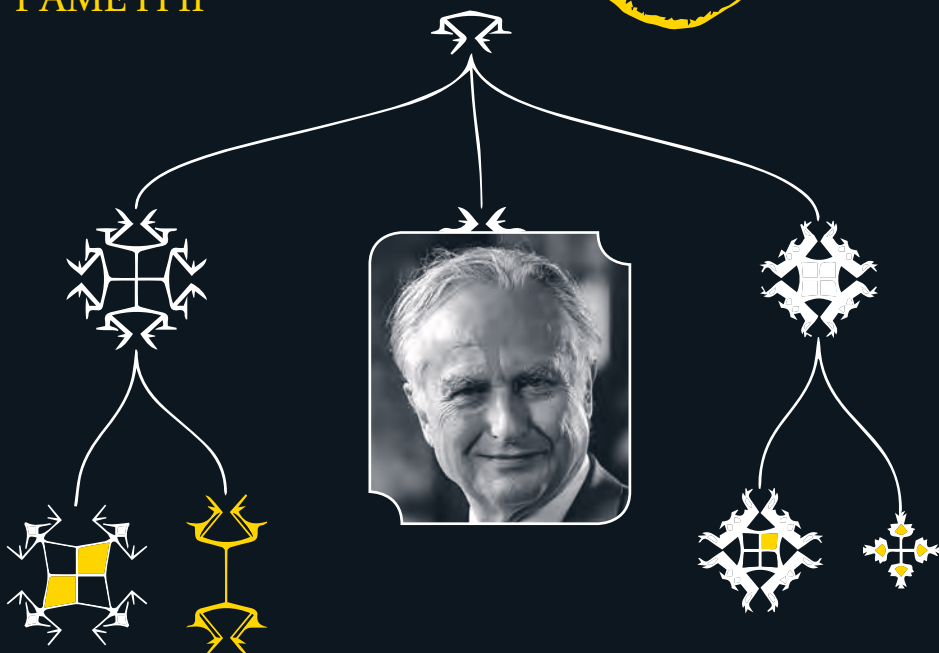

Richard Dawkins

ZÁBLESK V TEMNOTĚ

JAK JSEM ŽIL
S VĚDOU

PAMĚTI II

ZÁBLESK V TEMNOTĚ

PAMĚTI II

Richard
Dawkins

ZÁBLESK
V TEMNOTĚ

JAK JSEM ŽIL
S VĚDOU

PRAHA
2016

Copyright © 2013 by Richard Dawkins Ltd.
All rights reserved
Translation © Kateřina Ctiborová, 2016
Czech edition © dybbuk, 2016

ISBN 978-80-7438-155-3

Lalle

„Zhasni, knůtku! Těkavý stín je život,
špatný herec, jenž chvíli svou
div prkna nezboří, a pak už kde nic tu nic...“

William Shakespeare, *Macbeth*, 5. dějství, 5. obraz
(česky Odeon, Praha 1983, přel. E. A. Saudek)

„Věda jako knůtek ve tmě“

Carl Sagan, podtitul knihy *The Demon-Haunted World* (1995)
(Svět obchází démon)

„Lépe zapálit knůtek než proklínat temnotu“

anonym

NAROZENINOVÉ VZPOMÍNÁNÍ

CO TU DĚLÁM, VE VELKÉM SÁLE Nové koleje, kde se stovce hostů, kteří se tu sešli na večeři, právě chystám přečíst báseň? Jak jsem se sem dostal – v nitru pětadvacetiletý mladík, navenek vyjevený ze zjištění, že slaví už svůj sedmdesátý oběh Slunce? Přehlížím dlouhý, světlem svíček zalitý stůl, všechno to nablýskané stříbro i třpytivé sklenky na víno, v nichž se odrážejí záblesky důvtipu a jiskrných vět, a nechávám si hlavou prolétnout řadu útržkovitých vzpomínek.

Vidím se jako dítě mezi velkými lenivými motýly v koloniální Africe, cítím štiplavou chuť listů řeřichy, utržených v dávno zapomenuté zahradě v Lilongwe, cítím více než sladkou chuť manga, okořeněnou špetkou terpentýnu a síry, vidím zimbabwskou internátní školu v pohoří Vumba, utápějící se ve vůni borovic, jsem zpátky „doma“ v Anglii, pod vytáhlými salisburskými a oundleskými věžemi, vidím se v Oxfordu mezi pramičkami a věžemi jako nesmělý student, v němž raší zájem o vědu a hluboké filozofické otázky, které dokáže zodpovědět jenom věda. Vidím své první pokusy o výzkum a učení v Oxfordu a Berkeley, návrat do Oxfordu v roli horlivého mladého lektora, další výzkum (většinou ve spolupráci s mou první ženou Marian, na kterou se tady u stolu v Nové koleji dívám) a svou první knihu, *Sobecký gen*. Vzpomínky mi rychle běží hlavou a ocitám se v době, kdy mi bylo pětatřicet

let a byl jsem přesně v polovině cesty k dnešnímu výročí. Jsou to mezníky let, kterých se týká má první vzpomínková kniha *Záhádám vstříc*.

Mé třicáté páté narozeniny mi připomněly sloupek humoristy Alana Corena o jeho vlastních pětatřicátinách. Žertem v něm tvrdil, že pomyšlení, že se ocitá v polovině života a od nyníška už půjde všechno jenom z kopce, ho uvádí do deprese. Mě se takové pocity tehdy netýkaly, možná proto, že jsem v té době právě dolaďoval poslední detaily své první knihy, mladického to počínu, a těšil se, až kniha vyjde a já se dozvím, jaký má ohlas.

Jedním z aspektů toho ohlasu bylo to, že jsem byl nečekaně vysokým počtem prodaných kusů katapultován do společnosti lidí, kterých se novináři – ve snaze zaplnit svůj sloupek – ptají, jak by podle nich měl vypadat ideální seznam hostů pro večerní párty. V době, kdy jsem se s takovými otázkami setkával, by mou pozvánku dostali někteří velikáni vědy – to se rozumí samo sebou –, ale i spisovatelé a tvůrčí duchové všeho druhu. Je příznačné, že na každém z těch seznamů by se pravděpodobně ocitlo nejméně patnáct návštěvníků přítomných na mém dnešním narozeninovém večeru. Byli by mezi nimi romanopisci, autoři divadelních her, televizní osobnosti, hudebníci, komici, historici, nakladatelé, herci i nadnárodní obchodní magnáti.

Při pohledu na známé tváře kolem stolu mě napadá, že před pětatřiceti lety by bylo asi dost nepravděpodobné, aby se na narozeninovém večírku vědce sešla taková směsice hostů z literárních a uměleckých kruhů. Došlo od dob, kdy C. P. Snow lamentoval nad propastí mezi literární a vědeckou kulturní obcí, ke změně *Zeitgeistu*? Co se to během těch let, kterých se moje přemítání u prostřeného stolu týká, přihodilo? Snění mě vrhá doprostřed toho období a před očima mi vyvstává obrovitá nezapomenutelná postava Douglase Adamse, který na oslavě bohužel chybí. V roce 1996, to mi bylo pětapadesát a jemu o deset let méně, jsem s ním rozprávěl v dokumentárním filmu pro televizní kanál Channel Four s názvem *Break the Science Barrier* (Přístupná věda). Cílem programu bylo právě ukázat nutnost toho, aby si věda prorazila cestu do širších kulturních kruhů, a můj rozhovor s Douglasem byl stěžejní částí programu. Tady je výňatek jeho slov:

Myslím, že role románu se trošku změnila. Přemítat o životě a klást si závažné otázky, to v devatenáctém století znamenalo uchýlit se právě k románu. Obrátit se na Tolstého a Dostojevského. Dnes samozřejmě víte, že vědci vám toho o podobných tématech povědí mnohem více, než by toho byl schopen kterýkoli romanopisec. Řekl bych, že když chci ke čtení opravdu pořádnou flákotu, sáhnu nejspíš po vědeckých knihách, a když si potřebuji odlehčit, obrátím se na nějaký román.

Nemohlo by tohle být součástí té změny? Nezačali romanopisci, novináři a další osobnosti, které by C. P. Snow pevně zasadil do své první kultury, zvyšující se měrou otevírat náruč té druhé? Kdyby byl Douglas naživu, nemohl by se dnes – pětadvacet let od dob, kdy studoval angličtinu v Cambridgi – k románu vrátit a objevit v něm něco z toho, co tehdy doufal najít jenom u vědy: třeba u Iana McEwana nebo A. S. Byatta? Nebo u jiných vědymilovných romanopisců, třeba u Philipa Pullmana nebo Martina Amise, Williama Boyda nebo Barbary Kingsolverové? A máme tu i vysoce úspěšné divadelní hry inspirované vědou, které jdou ve stopách Toma Stopparda a Michaela Frayna. Nemohl by tenhle hvězdně obsazený večírek, který pro mě uspořádala moje žena Lalla Wardová, sama umělkyně a herečka notně vzdělaná ve vědě, být i určitým symbolem kulturní změny – krom toho, že je mým osobním životním mezníkem? Nejsme právě svědky nějaké konstruktivní fúze mezi vědeckou a literární kulturní obcí, třeba vzniku oné „třetí“ kultury, k níž se snaží v skrytu propracovat můj literární agent John Brockman starající se o *salon* a rozšiřující svůj zářný seznam autorů vědeckých knih? Anebo fúze takového druhu, na jakou jsem aspiroval ve své knize *Unweaving the Rainbow* (Rozplétání duhy), v níž jsem se pod Lalliným vlivem pokusil udělat dlouhý krok do světa literatury a přemostit mezeru mezi ní a vědou? *Où sont les C. P. Snows d'antan?*

Povím vám dvě humorné historky (nemáte-li rádi odbočky k humorným historkám, je dost možné, že nedržíte v rukou správnou knihu). Jeden z mých zde na večírku přítomných hostů,

průzkumník a dobrodruh Redmond O'Hanlon, autor groteskně zábavných cestopisů, jako je *Into the Heart of Borneo* (Do srdce Bornea) nebo *In Trouble Again* (Opět v nesnázích), míval ve zvyku pořádat se svou ženou Belindou literární sešlosti a večírky, na které zval podle všeho celý literární Londýn. Do odlehlého koutu v hrabství Oxfordshire, do domu zaplněného až po okraj vycpanými hady, vyschlými hlavami, koženými mrtvolami a v kůži vázanými knihami a exotickými antropologickými a – jak se dalo hádat – antropofagickými kuriozitami, se sjížděli romanopisci i kritici, novináři i redaktoři, básníci i nakladatelé, literární agenti i literární matadoři. Všechny ty večery se vyznačovaly významnou společností, a byl-li její součástí i Salman Rushdie, i bodygardy, kteří vytvořili nahoře v patře vlastní společnost.

Při jedné takové příležitosti jsme měli s Lallou u sebe doma Nathana Myhrvolda, vedoucího technologického pracovníka Microsoftu a jednoho z nejdůvtipnějších počítačových maniaků Silicon Valley. Nathan je vzděláním matematický fyzik. Po doktorátu v Princetonu pracoval v Cambridgi se Stephenem Hawkingem – v době, kdy mohl Stephen ještě jakž takž mluvit, byť to bylo srozumitelné jen pro jeho blízké spolupracovníky, kteří fungovali pro dobro zbytku světa jako překladatelé. Jedním z oněch vysoce kvalifikovaných Hawkingových pomocníků se stal i Nathan. Přísliby se naplnily a Nathan je dnes jedním z nejinnovativnějších myslitelů na poli high tech. Když jsme jim v odpověď na pozvánku od Redmonda a Belindy sdělili, že máme právě u sebe doma hosta, oni nás s pohostinností jim vlastní vyzvali, abychom ho tedy vzali s sebou.

Aby si uzurpoval veškerou konverzaci pro sebe, na to je Nathan příliš zdvořilý. Jeho sousedé u dlouhého stolu se ho patrně optali, čím se zabývá, a rozhovor pak přerostl v diskuzi o teorii superstrun a o dalších tajemných tématech moderní fyziky. A literární zasvěcenci zůstali jako přikovaní. Jako obvykle si začali, o tom není pochyb, vyměňovat aforistické narážky se sousedy, ale vlna zvědavého zájmu se začala nezadržitelně šířit z Nathanova konce po celém dlouhém stole, až se večer změnil v jakýsi neformální seminář o podivnosti moderní fyziky. Sejdou-li se na semináři hlavy takového kalibru, jako tomu bylo toho večera, dějí se věci. Vyhřívali jsme se s Lallou v paprscích slávy jako dobrodinci, kteří toho